

הם נבחרו על-ידי "העולם-הזה" תוך בחינת כל מאורעות השנה.

אנשי השנה

תשמ"ו

עולם

גורבאצ'וב: חיך קוסמופוליטי

במאבק העולמי בין בני-אור ובני-חושך היתה תשמ"ו שנה טובה יחסית. אולם לא חסרו במשך השנה אסונות שזיעזעו את האנושות — השריפה הקטלנית בכור הגרעיני הסובייטי בעיר צ'רנוביל, התפוצצות החללית האמריקאית צ'לנגר על ציוותה — ובתוכו מורה אמריקאית שכבשה את לב האנושות — ודליפת גזו מרעיל מאגם של הר-ג'עש בקאמרון.

אך במאבק האנושי על החרות והצדק היו הצלחות מתונות. בהאיטי מוגר אחרי שני דורות מישטר-האימים של מישפחת דובאליה, והרוזן ז'וקלורד (בנייב דוק) דובאליה נאלץ לברוח עם אשתו היפהפיה, כשבירו המיליונים שגנב. כמעט באותו הזמן קרה כמעט אותו הדבר בפיליפינים, כאשר הווג הרוזנייה-המושחת סרדינגר ואימלדה מארקוס גרש על-ידי העם במהפכה בלתי-אלימה, בהנהגת אשה: קוראסון אקינר. ככלל, ברחבי העולם בלטה שורה של נשים במאבק למען החופש. בפאקיסטאן עמדה אשה, בנאזיר בוזטו, בתו של מנהיג שנתלה, בראש המרד נגד רודן קשוח, זיא חאן. בדרום-אפריקה הפכה ויני מאנדרלה, אשתו של המנהיג האגדי הכלוא, נלסון מאנדרלה, לסמל ההתנגדות למישטר העריצות הגרועה הלכנה. בניגוד לאגדה המקובלת על גברים, כל הנשים האלה היו לא רק תקיפות ואינטליגנטיות, אלא גם נאות.

בדרום-אפריקה התקרמו הרברים בעיקבות של טרגדיה יוונית. היה נדמה שנגוזה כל תיקווה לפיתרון של שלום. הרוב השחור יצא למלחמת-שיחורור, שלא ניתן עוד לכלמה. מאות נרצחו ברם קר על-ידי השילטונות, העולם כולו ביטא את סלידתו, אך מתוך עקשנות שחצנית המשיך המיעוט הלבן ברכו הנחושה אל האכזר. היתה זאת אזהרה חיה לישראל — אך זו המשיכה להעמיק את יחסיה עם הרודנות הדרומית.

מישטר אחר שעורר סלידה כללית היה מישטר-הרודנות של אורגוסטו פינרטה בצ'ילה, שניהל גם הוא מלחמה בכני עמו. במהלך השנה היה ברור כי גם מישטר זה נסדק, אך הוא המשיך עדיין לעמוד על תילו, בעוד שבארגנטינה השכנה התבססה הדמוקרטיה, בהנהגת הנשיא ראול אלפונסין.

את העבר הוזכרה דמותו של קרל לנדנהיים, שנבחר השנה כנשיא אוסטריה. הוא עמד במרכז של ויכוח מוזר. מצד אחד הוברר כי שיקר כאשר העלים את העובדה שהיה קצין-מודיעין (אומנם זוטר) בצבא הגרמני בכלקאנים, בשעה שבוצעו שם פושעי-מלחמה מחרידים. מצד שני לא הצליחו מקטרגיו, אנשי הקונגרס היהודי העולמי להוכיח כי היה פושעי-מלחמה בעצמו. הם רק עזרו לו להיבחר.

ראש ממשלת-יפאן, יאסדהירו נאקאסונה, הדהים את העולם כאשר הכריז, באסיפה פנימית, כי העם היפאני אינטי לייגנטי מן העם האמריקאי, וכי זה נובע מן ההרכב התרבותי של אוכלוסיית יפאן. הדבר עורר זעם בארצות-הברית, אך הבלט עובדה אמיתית: מבחינה כלכלית וטכנולוגית יפאן היא כיום המעצמה המובילה בעולם. הוגה-הדעות אמריקאי, הסופר ג'ורג' וידאל, אף ניבא כי האימפריה האמריקאית שוקעת, וכי המאה ה-21 תעמוד בסימן האימפריה והכוח המשולב של יפאן וסין. אולם בינתיים היה שילטון העולם מסור עדיין בידי שתי מעצמות-העל העכשוויות: ארצות-הברית וברית-המועצות. ביניהן נחתך גורל העולם וגורלם של עמים.

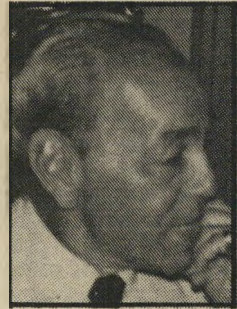
מבין המנהיגים של שתי המעצמות, היה הסובייטי בלי ספק החכם והחדשני יותר. מול רונלד רגן הזקן, השמרן והמאובן, ששיחק מישחקים של ראמבו מן הסרטים, עמד מייכאל גורבאצ'וב הצעיר-יחסית, שקיבל על עצמו לשנות את שר-טות-הפעולה של המישטר הסובייטי, לחולל רפורמה במדיניות הפנים והחוץ, לפתוח פתחים לכל עבר כדי להגיע להפשרה המתאימה — לדעתו — לאינטרסים הסובייטיים בשעה זו.

אחד הפתחים שנפתחו על-ידי גורבאצ'וב פנה לעבר ישראל. לעומת הנוקשות הזועפת המסורתית של המנהיגים הסובייטיים, בלט גורבאצ'וב בחיך הקוסמופוליטי שלו. במאבק על דעת-הקהל העולמית, שהוא גיורה חשוכה במאבק הבין-מעצמתי, החל גורבאצ'וב לצבור השנה נקודות.

הימים האחרונים של תשמ"ו עמדו בסימן המשברון, שנגרם עקב מאסרו של מרגל סובייטי בניו-יורק ועיתונאי אמריקאי שנאסר גם הוא בניו-יורק, במוסקווה. גם פרשה זו הסתיימה בחיובים — שני הגדולים פשוט הולקו ביניהם את העצורים, וגורבאצ'וב ורק לתוך הקופה, כאילו כבקששו, את יורי אורלוב, מרען סובייטי כלוא שהתבלט כלוחם למען זכויות-האדם בברית-המועצות.

מרחב

חסן: גשר לשלום

שתי תופעות הטילו את צילן על המרחב בשנת תשמ"ו: המלחמה המתמשכת בין איראן ועיראק ועליית הקנאות האיסלאמית בכל הארצות, מתורכיה עד סודאן וממארוקו עד פאקיסטאן. הקשר בין שתי התופעות היה האייתי-אללה רוח אללה חומייני, אישיהשנה תשל"ט.

במלחמה שנכנסה השנה לשנתה השביעית, עמדו המאסות של בני-אדם איראניים משולהב-בירד מול הנשק העדיף של עיראק, ושום סוף לא נראה בעין. השאלה היתה מה יקדם למה: מותו של חומייני, העשוי להביא לעמדה פשרנית יותר באיראן, או נפילתו של סדאם חוסיין והעברת השילטון בבגדאד לידי מישטר שיעיקנאי. אם יקרה הדבר השני, תהיה צפויה סכנה מיידית לכל המדינות השכנות.

בצל האיום הזה התקרבו זה לזה המלך חוסיין ואויבו, האסמי אל-אסד, נשיא סוריה. הקורבן היה יאסר ערסאת. חוסיין ניתק את יחסיו עם אש"ף בנאום היסטורי ב-19 בפברואר שבו הטיח בערפאת ובחבריו האשמות מהאשמות שונות. תוך כדי כך גם סיכל חוסיין את תיקותיו של שימזון פרס לתהליך שלום.

אש"ף עצמו דרך במקום. שורה של מעשי-טרור ראוותניים, שבוצעו על-ידי אויבי אש"ף והקו הפשרני שלו — ובעיקר על-ידי צבאי אל-בנא, המכונה אברנידאל — השחירו את פני העם הפלסטיני כולו בעולם. בין פעולות אלה נמנו חטיפת האונייה האיתלקית אכילה לאורו והריגת הנוסע היהודי הנכה ליאן קלינגהופר, רצח השייטים הישראליים בנמל לארנקה, הריגת הנוסעים בנמלי-התעופה של וינה ורומא, הטבח בבית הכנסת באיסטנבול, ועוד.

המאבק בין הזרם המרכזי של אש"ף, הדוגל בעצמאות פלסטינית, ובין הסוכנים של אסד שיתק את יכולת אש"ף להכריע בין קו חד-משמעי של מאבק מזויין ובין קו חד-משמעי של פעולה מדינית. התוצאה: אש"ף התמקד במאמץ להישרדות, מול פני ההתקפה המתמשכת של ישראל וארצות-הברית עליו, הנסיון של חוסיין ואסד לתקוע לו סכין בגב והאדישות של רוב שאר המישטרים.

כאמנן של הישרדות, הצליח ערפאת גם השנה. סקרים הוכיחו כי הוא נהנה מתמיכתם המאסיבית של תושבי השטחים הכבושים, והוא הרין בארצות הפוזרה הפלסטינית. בסוף תשמ"ו כמו בראשיתה היה ברור לכל בר-דעת כי אין פיתרון בלי אש"ף.

חוסני מובארכ הלך בין טיפות הגשם, כשהוא שומר אמונים לאש"ף, מתקן בוהירות את היחסים עם ישראל ומנסה לקרב גם את חוסיין. באותה שעה היה מודע לחולשתה הכלכלית של מצרים, שהתבטאה, בין השאר בניסיון-הפיכה של מישטרת הביטחון המצרית. כסיכום הסופי הצליח מובארכ: למרות התקפה רצחנית על מטיילים ישראלים בראס-בורקה החתים את ישראל על שטר-הבוררות בעניין טאבה והשיג מארצות-הברית סיוע ענקי, בעזרת השדולה הישראלית.

שתי הדמויות הבולטות של השנה היו הפכים: מועמר קדאפי הלוכי והסן מלך מארוקו. קדאפי התגרה בכל העולם, גידף את גדולי העולם המערבי, ספג הפצצה אמריקאית שנועדה להרגו, והצליח לעמוד במרכז הבימה העולמית. בהצגה מתמשכת של מגלומאניה נארקיטית.

חסן, לעומת זאת, ייצג את התכונות הטובות ביותר של העולם הערבי. הוא עשה את המעשה הנועז ביותר של השנה, כאשר הזמין אליו את שימזון פרס. היו שטענו כי עשה זאת כדי לקבל כסף אמריקאי להצלת כלכלתו ולהמשכת מלחמתו האינסופית על מידבר אל-יצחיה. אולם מעבר למניעים אלה, פעל חסן בצירוף נדיה של כנות, הגיון ותבונה.

עוד ב-1958 הציע הנסיך (ראו) חסן בנאום פומבי בכיירות להכיר בישראל ולקבלה לשורות הליגה הערבית. כעבור שנתיים יישב בראש כינוס בינלאומי בפירנצה, שנועד לשמש בימה לדר-שיח ישראלי-ערבי. מאז לא זנח את מחשבתו ההגיונית: על הערבים להכיר בישראל, על ישראל להכיר בזכות העם הפלסטיני למדינה משלו.

את זאת הציע השנה לפרס, כשהוא מבטא את הקונסנזוס הכללי של העולם הערבי (תוכנית פאס") ואת הקונסנזוס העולמי. פרס לא השיב בהצעה משלו, אך חסן לא הירפה. אחרי שהסביר את עמדתו בנאום גלוי-לב לבני-עמו, ואחרי שהביקורת של אש"ף עליו היתה כה מתונה עד כי גבלה בהסכמה, הזמין חסן ארבעה חברי-כנסת מישראל לביקור-המשך.

בין השאר התכוון חסן לזרוע זרע חשוב בתוך ישראל עצמה: לשכנע את מאות אלפי יוצאי-מארוקו לנטוש את המחנה האנטי-ערבי ולהפוך את עצמם לגשר של שלום. גם בכך הצליח — ואולי תהיה זאת התוצאה העיקרית של יוזמתו.